

# DET DANSKE HEDESELSKAB.

## SPREDTE TRÆK AV DETS VIRKSOMHET, SPECIELT FRA ARBEIDET MED MYR- OG ENGDYRKNING.

AV MYRKONSULENT JON LENDE-NJAA.

**H**EDESELSKABET stiftedes 1866 med det formaal at fremme frugt-  
bargjørelsen av de jydskede heder.

Det var like efter den uheldige krig, som resulterte i, at danskerne maatte avstaa endel av sit før saa knappe landomraade. Man skulde tro, at dette haarde slag vilde knække foretagsomheten, fremkalde mismot og stagnation. Men Danmarks historie i de sidste 50 aar beretter om det stik motsatte. Den fortæller om en slik kraft-utfoldelse og fremgang, baade paa aandslivets og næringslivets omraader, at det har tiltrukket sig hele den civiliserte verdens opmerksomhet og beundring. At det lille Danmark paa litt over to millioner mennesker nu i en aarrække har staat i fremskridtets avantgarde paa flere felter vidner om alt andet end motløshet og er et giædelig vidnesbyrd om de smaa nationers eksistensberettigelse.

Det store tap i 1864 synes heller at ha virket eggende paa det danske folk. Det har indprentet samholdets nødvendighet og opflammet nationalfølelsen. Utvilsomt staar flere av de bevægelser, som i den senere tid har optat de danske sind i en nær forbindelse med begivenheterne i 60-aarene.

Det kanskje mest direkte barn av krigens alvorlige tale er Hedeselskabet. Da oberstløjtnant *Dalgas* og andre patriotiske mænd et par aar efter krigen fik istand denne forening, satte de op som motto: »Hvad utad taptes skal indad vindes». Dette blev til et slagord eller rettere til et program, som det slagne folk med begeistring sluttet sig til.

Der blev præket korstog mot de øde klitter langs Vesterhavet, mot lyngen, som hersked over milevide strækninger av Jylland, mot de sure myrer og de vandsyke enge i forsænkninger og langs vandløbene.

Der krævedes ikke blod, men et seigt utholdende slit og en offervillighet, som ikke gav op, naar vanskeligheter og motstand taarnet sig op og trued med at stænge veien.

Om *resultatet* fortæller skogen, som er vokset op paa de nøkne heier, og som med sit friskgrønne tæppe dækker flyvesanden, der før danned hele ørkener langs vestkysten og i storm drev ind over landet, begrov og la øde, hvad flittige hænder i aarevis hadde bygget op. Nye gaarder er vokset op midt paa lyngheierne, og de dyrkede flekker æter sig aar for aar utover de magre heier. Myrene har for en stor del maattet vike pladsen for bølgende akre og enger. Elver er regulert, saa at de sumpige dalstrækninger er kommen under kultur, og vandet er ledet utover tørre sandsletter.

Jyllands ukultiverte areal svinder ind aar for aar og vil om ikke saa lang tid være »en saga blot.« Mens der i 1860 var 130 kvadratmil ukultivert mark, var der i 1896 kun tilbage 70,4 kvadratmil. Statistiske opgaver for senere aar er det ikke lykket at faa tak i; men det ukultiverte areal er sikkert reduceret betydelig siden 1896. Det er ganske betegnende, at man ved statens forsøksstationer paa Studsgaard og Tylstrup satte igjen henholdsvis et stykke hede og et parti urørt myr, forat efterslægten skal ha anledning til at se, hvorledes landskapet engang har set ut.

Det ovenfor kort skisserte storverk er naturligvis resultatet av mange kræfters samarbeide. *Den danske bondestand* har først og fremst baaret dagens byrde og hete, og *staten* har støttet godt til; men utvilsomt tilkommer ogsaa *Hedeselskabet* en væsentlig del av æren for Jyllands forandrede utseende. Det har virket vækkende, veiledende og opmuntrende. Det har tændt og vedlikeholdt den begeistringens ild, som har baaret dette kjæmpearbeide frem. Særlig den første tid var *vækkelsesarbeidet* hovedsaken, men side om side med dette er ogsaa ydet veiledning ved hjelp av selskapets funktionærer.

Nu er Hedeselskabet vokset op til en ganske omfattende virksomhet. Foruten ved egne midler arbeider det med et stort statsbidrag og har ca. 50 funktionærer i sin tjeneste. Det arbeider for sit formaal ved at befordre plantning, engvanding, grøftning, elvregulering, utnyttelse av myrer ved dyrkning eller til teknisk bruk samt ved at tilveiebringe mergel og kalk til kalkfattige egne. Hovedvirksomheten er gratis veiledning paa alle disse omraader.

At gaa nærmere ind paa dette selskaps omfattende virksomhet vil føre forvidt. Her skal kun nævnes enkelte ting.

Anskaffelse av kalk eller helst *mergel* er av grundlæggende betydning for opdyrkingen av de kalkfattige lyngheier i Jylland. Forat skaffe dette jordforbedringsmiddel billig betaler staten gjennom Hedeselskabet  $\frac{7}{10}$  av jernbanefragten, dog skal mottageren betale mindst 3 kr. pr. 10 000 kg. mergel i fragt. Oplæssning\*) av en vognlast kommer paa ca. 5 kr., saaat man har 10 000 kg. mergel paa stationen for 8 à 9 kr. Nu maa man huske paa, at den mergel, man benytter i Danmark, ikke kan sammenlignes med vor. Mens den danske oftest indeholder over 50 % kulsur kalk, naar vor sjelden op i 10 %. Sidste aar utbetaltes 175 000 kr. i fragtbidrag for mergel. Man har anlagt flere særskilte *merglingsbaner*, der gjerne er flytbare, saaat naar et distrikt er færdigmerglet, flyttes de til et andet.

Hedeselskabets arbeide for *myr dyrkingen* har væsentlig gaat ut paa at vække interessen og at gi veiledning. Det har ogsaa drevet endel *forsøksvirksomhet*, men denne er fordetmeste anlagt som demonstration.

Da Hedeselskabet i slutten av 80-aarene tok op myr dyrkingen

\*) Tildels anvendes straffanger til at læsse mergelen paa jernbanevognene.

paa sit program, var kjendskapet til og troen paa dette arbeide meget liten. Forat oparbeide interessen og gi en mer haandgrikelig veiledning i myrkultur, blev der anlagt en mængde saakaldte *prøvestationer* utover landet. Disse kan ikke betragtes som egentlige forsøk, men som enkle demonstrationsfelter, hvor grøftning, bearbeidning, gjødsling, saaning m. m. foretokes efter Hedeselskabets plan. For nogen aar siden var antallet av saadanne stationer oppe i over 500. Utvilsomt har denne foranstaltning bidrat meget til at sætte fart i myr dyrkingen i Danmark.

Foruten disse mindre »prøvestationer« har Hedeselskabet 3 store forsøksgaarder, nemlig *Mosestationen Pontoppidan* paa Knud Mose (hvitmosemyr) ved Herning, *Skovbjerg Mosestation* (overgangsmyr) ved Troldhede og *Hesselvig Enggaard* ved Skernaaen i Ringkøping amt. De to førstnævnte er myrforsøksstationer, paa sidstnævnte drives forsøk med engvanding.

I en tidligere artikkel er omtalt den dyrkningsmetode for hvitmosemyr, som Hedeselskabet er blit staaende ved. Denne metode har staat sin prøve paa større arealer paa Mosestationen Pontoppidan. Det var en fornøielse at se, hvor vakkert 15—16 aar gamle beiteenger stod der.

Paa den nærmest Herning liggende del av myren, findes et *parkanlæg* hvor forskjellige naale- og løvtrær er plantet for 13 aar siden. Anlægget er nu overlatt til Herning by og trærne vokste meget godt paa den 0,5—2,7 m. dype myr; men saa var den riktig nok dyrket før plantningen — grøftet, merglet, lerkjørt og gjødslet.

Meget interessante var resultatene av de omfattende *temperaturundersøkelser*, som Hedeselskabet foretar paa Knud Mose. I flere aar er temperaturen maalt saavel paa flere dybder i jorden, som i forskjellige høider over jorden. Man blir forbauset, naar man hører, at der i disse aar som regel har været nattefrost i alle aarets maaneder paa den udyrkede myr (2 tommer over overflaten). I begyndelsen av juli har der saaledes været henimot 3 kuldegrader. Paa dyrket myr — uten sand- eller lerblanding — har temperaturen været ubetydelig høiere; men paa de lerkjørtte teiger har temperaturen holdt sig et par grader høiere, og her har som regel juni og juli været fri for frostnætter.

Da Hesselvig Enggaard indkjøptes i 1876, var det meningen foruten at drive forsøk med engvanding, ogsaa at holde en engvandingsskole der. Skolen blev dog nedlagt efter et par aars forløp av mangel paa elever, men forsøksvirksomheten er fortsat. Jorden er mager sandjord og det benyttede vand næringsfattig. Det er derfor ikke saa underlig, at resultatet ikke blev saa rart den første tid, da man bare vandet, idet man mente at vandet skulde tilføre de nødvendige næringsstoffer. Da Hedeselskabet i 1899, efter nogen aars bortforpagtning, atter overtok gaarden, begyndte man ved siden av vandingen at anvende gjødsling, dels kompost, men særlig fosforsyre-

og kaligjødslinger. Trods der ikke er anvendt store mængder (ca. 5—10 kg. 37 % kaligjødning og 10—15 kg. tomasfosfat aarlig pr. maal), hadde avlingene i løpet av 5—6 aar næsten fordoblet sig.

Lederen av Hedeselskabets Mose- og Engvæsen *Th. Claudi Westh* drar følgende slutninger\*) av iagttagelserne fra disse anlæg: »Selv den godt gjennomførte vanding er utilstrækkelig til at fremkalde nogen væsentlig forbedring af vegetationen paa engene. Hverken græsdækket eller belgplanterne vil ved vandingen alene opnaa en tilstrækkelig gunstig udvikling i kvantitativ eller kvalitativ henseende; dette finder kun sted i den umiddelbare nærhed av vandingsrenderne.

For at planteveksten i sin sammensætning kan ændres til det bedre og forøges, hvad afgrødens masse angaar, maa der jevnside med en bevanding ske en tilførsel af næringsstoffer i form af kunstgødning (kali- og fosforsyregødninger) eller kompost«.

Særlig har gjødslingen virket heldig paa belgplanterne, som har tiltat paatagelig baade i antal og frodighet. Denne magre jord vilde sikkert gi et stort utslag for kvælstofgjødning; men man har helt udelukket den, for ikke at fremelske en vegetation med stort krav til kvælstofnæring. Det nødvendige kvælstof mener man planterne skal faa gennem belgplanterne, vandet og nedbøren.

---

## NYE MEDLEMMER

### Livsvarige:

Kristiania Kemigrafiske Anstalt, Kristiania.  
Landbrukslærer Aksel Sendstad, Kristiania, Rosenborggt. 16.  
Godseier J. A. Stampe, Ljan st.

### Aarsbetalende:

Sersjant og gaardbruker O. M. Angvik, Tingvold.  
Gaardbruker Knut Bakken, Flatdal.  
Ove Bakken, Ophaug.  
Gaardbruker Jakob Bjørshol, Veбенstad.  
Gaardbruker Olaf O. Bleka, Hjartdal.  
Gaardbruker Aanond Blika, Flatdal.  
Overretssakfører Haakon Dahl, Kristiansund N.  
Overretssakfører Rob. Gilroy Dall, Kristiansund N.  
Overretssakfører Kr. Delphin, Kristiania, Karl Johans gt. 27.  
Gaardbruker Olav K. Elden, Hølandet i Namdalen.

\*) »Hesselvig Enggaard«, Viborg 1907.